

NACIONALINĖ MOKSLO PROGRAMA „GEROVĖS VISUOMENĖ“

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Nacionalinės mokslo programos „Gerovės visuomenė“ (toliau – Programa) paskirtis – atlikti gerovės visuomenės prielaidų ir jos raidos Lietuvoje kompleksinius mokslinius tyrimus.

2. Ilgalaikis strateginis šalies raidos tikslas yra gerovės visuomenės kūrimas. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 patvirtintoje Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 patvirtintoje 2014-2020 metų nacionalinės pažangos programoje pabrėžiama, kad visuomenės gerovės kūrimas yra esminis Lietuvos pažangos tikslas. 2010 metais patvirtintoje Europos Sąjungos (toliau – ES) pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje „Europa 2020“ taip pat numatyta, kad ES valstybėse turi būti sudarytos sąlygos pažangesniam, tvaresniam ir labiau integruotam augimui. ES programoje „Horizontas 2020“, skirtoje investuoti į mokslinius tyrimus ir inovacijas, numatoma, kad moksliniai tyrimai turi padėti spręsti šiuolaikinei visuomenei kylančius iššūkius, per žmonių sveikatos gerinimą ir gerovės didinimą, integracinių, naujoviškų ir saugių Europos visuomenių kūrimą precedento neturinčių permainų ir augančios pasaulio tarpusavio priklausomybės sąlygomis.

Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. XII-51 patvirtintoje Šešioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – LRV) 2012–2016 metų programoje pabrėžiama, kad pagrindinis LRV siekis – eiti gerovės valstybės kūrimo keliu, kad Lietuvos žmonės jaustųsi orūs, saugūs ir laimingi. Programa parengta, atsižvelgiant į LRV 2013 m. spalio 14 d. nutarimą Nr. 951 „Dėl Prioritetinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros ir inovacijų raidos (sumanios specializacijos) krypčių patvirtinimo“, kuriame viena iš sumanios specializacijos prioritetinių krypčių – įtrauki ir kūrybinga visuomenė, taip pat pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. spalio 11 d. įsakymą Nr. V-949 „Dėl Nacionalinių mokslo programų sąrašo patvirtinimo“.

3. Pagrindinės Programos sąvokos:

3.1. **Darnus vystymasis** – vystymasis, kuris, tenkindamas dabartinių kartų poreikius, išsaugo galimybes būsimoms kartoms tenkinti savuosius.

3.2. **Gyvenimo kokybė** – individualus, susijęs su asmeniniais tikslais, lūkesčiais, standartais bei poreikiais, savo gyvenimo būklės įvertinimas esamoje kultūros ir vertybių sistemoje. Gyvenimo kokybę kompleksiskai veikia asmens fizinės sveikatos būklė, psichologinės būsenos, nepriklausomumo suvokimas, socialiniai ryšiai bei materialinė aplinka. Gyvenimo kokybė yra daugialypis reiškinys, apimantis materialinius ir nematerialinius, objektyvius ir subjektyvius, individualius ir kolektyvinius komponentus.

3.3. **Gyvenimo lygis** – materialinių gėrybių ir paslaugų, kuriomis disponuoja žmogus, šeima ar socialinė grupė, visuma.

3.4. **Gerovės valstybė** – gerovės valstybės sąvoka yra susijusi su valstybės ekonominiu klestėjimu, demokratija ir valstybės įsipareigojimu garantuoti kiekvienam visuomenės nariui orų pragyvenimą; apima tokias socialinės politikos sritis kaip socialinė apsauga, sveikatos draudimas, darbo rinkos politika ir švietimo sistema.

3.5. **Gerovės visuomenė** – apima gerovės sistemos decentralizavimą, institucijų (valstybinių, visuomeninių organizacijų, vietos bendruomenių ir panašiai) įsitraukimą į gerovės kūrimą šalia valstybės ar (ir) kartu su ja. Gerovės valstybės kritikai atkreipia dėmesį į jos krizę, kuri yra susijusi su augančia gerovės kaina ir nebemažėjančia socialine atskirtimi, bei siūlo gerovės visuomenės koncepciją.

3.6. **Inovacija** – procesas, kai visuomeniniams ir ekonominiams poreikiams tenkinti siūlomos naujos idėjos ir kuriami nauji produktai, paslaugos ar verslo bei organizaciniai modeliai, kurie sėkmingai integruojasi į esamas rinkas arba geba kurti naujas.

3.7. **Inovacijų ir verslumo ekosistema** – politinių, socialinių, finansinių, infrastruktūros ir kitų veiksmų, lemiančių inovacijų ir verslumo centrų formavimąsi, visuma.

3.8. **Įtraukianti visuomenė** – tam tikroje teritorijoje gyvenančių skirtingų poreikių individų, kuriuos sieja įtraukiantys socialiniai santykiai, suteikiantys lygias galimybes visiems individams laisvai dalyvauti visuomenės gyvenime, visuma.

3.9. **Socialinė atskirtis** – procesai, kurių metu individas ar visuomenės grupė yra izoliuojami nuo pagrindinių socialinius išteklius gaminančių ar skirstančių socialinių mechanizmų, tokių kaip valstybė, darbo rinka, šeima ar kitos neformalios grupės (giminės, draugai, bendruomenės).

3.10. **Socialinė ekonomika** – ekonominės veiklos rūšis, grindžiama rinkos mechanizmų naudojimu siekiant socialinių tikslų, sudarant sąlygas kurti kokybiškas darbo vietas, didinti socialinę, ekonominę bei regioninę sanglaudą, kurti socialinį kapitalą, skatinti piliečių aktyvumą, solidarumą ir demokratijos vertybėmis grindžiamą ekonomiką.

3.11. **Socialinės inovacijos** – naujos iniciatyvos (procesai, produktai, paslaugos, modeliai), kurios geriau nei kitos alternatyvos tenkina socialinius poreikius ir kuria naujus socialinius santykius arba bendradarbiavimo tinklus. Socialinės inovacijos apima naujus socialinių problemų sprendimų būdus, kurie daro poveikį socialinei sąveikai.

3.12. **Socialinės investicijos** – investicijos į žmones; apima priemones, skirtas žmonių įgūdžiams bei gebėjimams stiprinti, padedančias dalyvauti darbo rinkoje bei socialiniame gyvenime. Socialinės investicijos apima švietimą, vaikų priežiūrą, sveikatos priežiūrą, profesinį rengimą, pagalbą ieškant darbo, reabilitaciją ir kita.

3.13. **Socialinė sanglauda** – tokia visuomenės būklė, kai veikia demokratija, nėra socialinės atskirties ir nelygybės, o įvairios visuomenės grupės gyvena santarvėje.

3.14. **Sumani ekonomika** – lanksti ir gebanti konkuruoti pasaulyje, didelę pridėtinę vertę kurianti ekonomika, grindžiama žiniomis, inovacijomis, verslumu ir socialiniu atsakingumu bei „žaliuoju“ augimu.

3.15. **Sumani specializacija** – mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros (MTEP) ir inovacijų plėtros prioritetų nustatymas, pritaikytas kiekvienam regionui, atsižvelgiant į jo esamus ar galimai būsimus konkurencinius pranašumus.

3.16. **Sumani visuomenė** – laiminga, solidari, savivaldi ir politiškai brandi visuomenė, atvira naujovėms, iššūkiams ir kiekvieno piliečio idėjoms. Sumanios visuomenės tikslai yra aiškiai apibrėžti, išmatuojami, pasiekiami, realistiški (ir laiko požiūriu).

3.17. **Sumanus valdymas** – atviras ir skatinantis dalyvauti, rezultatyvus, visuomenės poreikius ir kokybiškas paslaugas užtikrinantis viešasis valdymas, kompetentinga ir kryptingus sprendimus priimanči valdžia.

3.18. **Sveika visuomenė** – visuomenė, kurios dauguma narių patiria fizinę, dvasinę ir socialinę gerovę.

3.19. **Tvarus (ekonomikos) augimas** – tausiau išteklius naudojančios, ekologiškesnės ir konkurencingesnės ekonomikos kūrimas.

3.20. **Verslumas** – asmens mąstymo būdas ir socialinė, vadybinė bei kitokia kompetencija, leidžianti turimas žinias pritaikyti kasdieniame gyvenime, t. y. gebėjimai, teikiantys galimybę organizuoti savo verslą, prisiimant riziką už padarytus sprendimus.

3.21. **Viešojo sektoriaus inovacija** – naujų arba iš esmės patobulintų paslaugų, komunikacijos metodų, procesų ar organizacinių sprendimų taikymas viešajame sektoriuje.

3.22. **Žmogaus saugumas** – žmogaus galimybė pasinaudoti savo teisėmis, gero valdymo, išsilavinimo ir medicinos priežiūros prieinamumas bei užtikrintumas, leidžiantis kiekvienam žmogui atskleisti turimą potencialą, kitaip tariant – tai laisvė nebijoti ir laisvė nuo skurdo. Žmogaus saugumo užtikrinimas mažina skurdą, skatina ekonomikos augimą, padeda išvengti socialinių ir kitokių konfliktų, mažina nepatenkintų poreikių ir nesaugumo jausmą, užtikrina galimybę išsaugoti sveiką aplinką.

4. Įgyvendinus Programą, viena vertus, bus sistemiškai ištirtos ir pagrįstos gerovės visuomenės vystymosi prielaidos ir galimybės, kita vertus, atsiras naujų paskatų plėtoti visuomenės tyrimus, kursiančius mokslo žinias, susijusias su aktualiaisiais visuomenės ir valstybės poreikiais. Numatomi Programos rezultatai – surinkti ir susisteminti empiriniai duomenys, mokslinės publikacijos, parengtos metodikos, rodiklių sistemos, rekomendacijos valstybės institucijoms ir kita – paskatins spartesnę gerovės visuomenės vystymąsi Lietuvoje.

II. ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

5. Gerovės plėtra XXI amžiuje patiria virtualią iššūkių. Visus juos galima suskirstyti į keturias kategorijas: demografiniai ir socialiniai iššūkiai – Europos šalių gyventojų senėjimas, gimstamumo mažėjimas, išlaidų socialinėms reikmėms (pensijoms, sveikatos apsaugai ir kt.) didėjimas; kultūriniai iššūkiai – šeimos deinstitutionalizacija ir visuomenės individualizacija; ekonominiai iššūkiai – mažėjantis nekvalifikuoto darbo poreikis, didėjantis nedarbas (ypač ilgalaikis), ekonominių pasaulio galių persiskirstymas, ribotas Lietuvos ūkio inovatyvumas; globalizacijos ir integracijos į Europą iššūkiai – socialinis dempingas, migracija, socialinis turizmas, laisvas darbo jėgos judėjimas.

6. Lietuvos visuomenei būdinga kukli ekonominė gerovė ir labai didelis jos netolygumas įvairiose gyventojų grupėse, menkas politinis ir pilietinis aktyvumas, didelis nepasitikėjimas valdžios institucijomis ir socialinėmis grupėmis (ypač kai kuriomis etninėmis mažumomis), destruktivaus elgesio paplitimas, demografinės raidos disbalansas. Viešoji politika labiausiai akcentuoja ekonominio augimo tikslus. Nuolat minima visuomenę varginančios problemos: emigracija, nedarbas, lėta technologinė pažanga, energetinė priklausomybė, socialinė atskirtis, nebrandi politinė sistema, nepakankama pagarba įstatymams, nusikalstamumas, psichoaktyvių medžiagų vartojimas ir kt.). Problemų gausa skatina kurti įvairiausias „šakines“ strategijas, kurios paprastai nesiremia mokslinių tyrimų rezultatais, o dėl to nėra tinkamai subordinuotos, konkuruodamos dėl lėšų stabdo viena kitą ir yra neįgyvendinamos.

7. Siekiant spartesnio gyventojų gerovės augimo, negalima kliauti vien ekonomine plėtra, kurios ilgalaikės prognozės Lietuvai yra nuosaikiai palankios. Būtina atkreipti dėmesį į ES šalyse

vis labiau vertinamą socialinių investicijų veiksnį, o ekonominę ir socialinę raidą laikyti ne tik susijusiomis, bet ir viena kitą skatinančiomis.

8. Lietuvoje beveik nemažėja skurdo rizikos lygis (tiek generuojamas rinkos – iki socialinių išmokų, tiek pakoreguotas valstybės – po socialinių išmokų). Didelį skurdo paplitimą Lietuvoje rodo ne tik santykiniai skurdo rizikos, bet ir absoliutūs deprivacijos rodikliai (nepajėgumas įpirkti būtiniausių produktus ir paslaugas, apmokėti einamąsias sąskaitas ir pan., 20–30 proc. Lietuvos gyventojų gyvena netinkamuose būstuose). Oficialieji Lietuvos pajamų nelygybės rodikliai nėra patikimi, nes dėl išplitusios šešėlinės ekonomikos pasaulyje taikomos pajamų nelygybės matavimo metodikos sunkiai pritaikomos Lietuvoje. Labai svarbu sukurti objektyvius socialinės nelygybės matavimus.

9. Vykstant demografiniams, šeimos, darbo rinkos pokyčiams, globalizacijai veikiant šalies finansų sistemą, tradicinėje socialinio draudimo sistemoje atsiranda vis daugiau spragų, dėl kurių tam tikros gyventojų grupės arba riziką patyrę gyventojai lieka nepakankamai apdrausti. Socialinį draudimą būtina nuolat adaptuoti, o drauge – spręsti jau įsisenėjusias jo finansavimo problemas.

10. Socialinė atskirtis, daugialypis fenomenas, greičiau formuojasi visuomenėse, kurioms būdinga didesnė ekonominė ir socialinė nelygybė. Dėl jos ne tik atsiranda didesnis atotrūkis tarp priešingų socialinių polių, bet ir įvairių socialinių ir sveikatos problemų visuose gyventojų sluoksniuose. Visuomenėje plinta manymas, kad gyventojų pajamų struktūros pokyčiai plečia „skurdo spąstus“, mažina paskatų dalyvauti darbo rinkoje. Socialinei atskirčiai iširti reikia kompleksinių tyrimų, kurių rezultatai leistų numatyti veiksmingas priemones socialinei atskirčiai mažinti, ypač skurdo prevencijos priemones.

11. Lietuvos socialinės gerovės sistema, nors formaliai aprėpia visas šiuolaikinėms valstybėms įprastas sritis (apsauga senatvės, ligos, negalios, nedarbo ir kitais atvejais) ir socialines problemas, bet dėl lėšų trūkumo ir organizavimo spragų yra nepakankama. Dėl to gilėja problemos, kurioms spręsti jau dabar reikia ypač brangių socialinės integracijos paslaugų. Daugelis gyventojų patenka į socialinę priklausomybę arba emigruoja.

12. Pasibaigus 2008–2010 m. ekonominei krizei, Lietuvai integruojantis į euro zoną ir prasidedant naujam 2014–2020 m. ES finansinės paramos laikotarpiui, klostosi palankios sąlygos socialinei politikai pertvarkyti. Reikia rasti būdų, kad ekonominio augimo rezultatai sėkmingiau pasiektų mažiau apsirūpinusių gyventojų sluoksnius. Akivaizdu, kad socialinei politikai Lietuvoje neteikiamas prioritetas, o lyginant su ES socialinei gerovei plėtoti Lietuvoje teikiama neproporcingai mažai išteklių.

13. Daugumai socialinių problemų spręsti reikia ekonominių išteklių, kurie neatsiejami nuo nuoseklaus ilgalaikio ūkio augimo. Daugelyje išsivysčiusių pasaulio valstybių inovacijos jau seniai yra pagrindinis ekonominio augimo variklis, leidžiantis pasiekti didelį verslo našumą ir pelningumą, sparčiai gerinantis piliečių gyvenimo kokybę. Lietuvai būdingas žemas inovacinės veiklos lygis, o statistiniai duomenys (2011 m.) rodo, jog didžioji dalis (72 proc.) šalies pramonės įmonių nevykdo jokios inovacinės veiklos. Itin mažą strategiškai reikšmingą inovacinę veiklą vykdančių įmonių skaičių (1 proc.) lemia neišplėtoti moksliniai tyrimai ir menka technologinė plėtra versle ir pramonėje. Mažai esama įmonių (4 proc.), plėtojančių technologijų modifikavimu (be mokslinių tyrimų) grįstas inovacijas. Pagal Europos Komisijos dokumente European Innovation Scoreboard 2013 paskelbtą apibendrintą inovacijų indeksą Lietuvos inovatyvumas vertinamas 0,28 balo. Lietuva labai atsilieka nuo ES-27 šalių vidurkio (0,54 balo). Nors inovacijos yra įvairialypės

(technologinės – procesų bei produktų, socialinės, politinės ir kitokios), formuojant strateginius inovacijų skatinimo dokumentus Lietuvoje dažniausiai apsiribojama technologinėmis inovacijomis. Lietuvoje vyrauja (santykinai) tęstinės ir pritaikymo (adaptavimo) būdu diegiamos inovacijos (11 proc. įmonių). Sparčiai plėtojantis žinių ekonomikai ir globalizacijai, tokio tipo inovacijos nėra labai perspektyvios.

14. Nors deklaruojama, kad remti inovacijų rėmimas Lietuvoje yra vienas iš svarbiausių uždavinių, tačiau fundamentiniams ir taikomiesiems moksliniams tyrimams ir eksperimentinei (technologijų) plėtrai (toliau – MTEP) tebeskirama labai mažai lėšų (2012 m. – vos 0,9 proc. BVP; ES vidurkis – apie 2,06 proc.). Privataus sektoriaus išlaidos MTEP yra ypač mažos (apie 0,24 proc. BVP). Nors viešojo sektoriaus šios srities išlaidos beveik prilygsta ES vidurkiui (Lietuvoje jos sudaro apie 0,7 proc. BVP), tačiau šio sektoriaus moksliniai tyrimai ir jų rezultatai nėra pakankamai orientuoti į ūkio ir visuomenės poreikius, verslas mažai naudojami mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros rezultatais.

15. Nors apskritai Lietuvos verslo aplinka vertinama palankiai, tačiau ją veikia nuolat besikeičiančios išorinės aplinkos ir šalies vidaus sąlygos (teisinės, politinės, socialinės, ekonominės). Auga ES teisės aktų reikalavimai aplinkos, kokybės ir kitoms sritims. Viena vertus, tuo siekiama naudoti aplinkai ir vartotojams, kita vertus, tai didina verslo kaštus. Smulkiajam ir vidutiniam verslui aktuali viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra (verslo informaciniai centrai, verslo inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai, inovacijų centrai ir kt.) iš dalies yra sukurta, bet daugelis jos įstaigų išgyvena ankstyvąjį plėtros etapą. Europos, bei kitų pasaulio valstybių ekonomikos, kuriai būdingas aukštas konkurencingumo bei produktyvumo lygis, tiesiogiai remia įmonių inovacijas naujų procesų ir produktų srityje. Kadangi konkurencinga ateities ekonomika remsis inovacijomis ir aktyviu žinių kūrimu bei taikymu, prireiks didelių Lietuvos pramonės ir paslaugų sektoriaus struktūrinių pokyčių, kurie skatintų spartų aukštų ir vidutiniškai aukštų technologijų pramonės ir paslaugų kuriamo bei eksportuojamo produkto dalies augimą. Nauji produktai, technologijos, procesai, verslo modeliai, organizacinės struktūros didintų įmonių konkurencingumą tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Valstybė turi imtis papildomų priemonių ūkio konkurencingumui didinti, viena vertus, tiek tiesiogiai, tiek ir netiesiogiai remdama inovacijas, kita vertus, siekdama kuo mažesnio galimo rinkos iškraipymo ir neigiamų padarinių konkurencijai.

16. Visuomenės gerovė priklauso ir nuo ūkio augimo rezultatų sklaidos – paskirstymo – visuose visuomenės sluoksniuose. Tiek augimo, tiek paskirstymo srityje susiduriame su kliūtimis. Lietuva ne tik ekonomiškai vis dar gerokai atsilieka nuo ES vidurkio, bet ir turimi nedideli ištekliai visuomenėje paskirstomi labai netolygiai – esama didelės nelygybės pajamų, materialių gyvenimo sąlygų (ypač lyginant kaimą ir miestą), sveikatos, gero išsilavinimo ir kultūros prieinamumo srityse. Socialinių bei sveikatos problemų gausa irgi liudija esant didelę nelygbę visuomenėje, o nelygybės mokslinių tyrimų Lietuvoje nepakanka. Viešajame diskurse ir net akademinėje bendruomenėje lygybė dažnai priešpastatoma ekonominiam augimui ir laisvei, nors vis daugėja įrodymų, kad tvarų ekonominį augimą pasiekia šalys, kuriose nesama didelės pajamų nelygybės, o pačios nelygybės mažinimas, ne riboja, bet skatina ekonominį augimą.

17. Lietuva po komunistinės sistemos žlugimo gyvena jau trečiąjį dešimtmetį, tačiau vengiama net svarstyti visuomenės klasinio susiskirstymo ir lygybės klausimą, nors nuo XX a. išsivysčiusiose visuomenėse pagrindinis dėmesys teikiamas socialinei lygybei, t.y. lygioms gyvenimo galimybėms išsilavinimo, profesinės veiklos, socialinių paslaugų, vartojimo ir kitose srityse. Lietuvai grįžus į demokratiškas šalių bendriją ir ekonomiškai integruojantis į ES bei kitas

pasaulio rinkas, atėjo laikas didesnę dėmesį skirti ir socialinei integracijai, t. y. spartinti gyventojų gerovės augimą derinant ekonomines paskatas ir socialinį teisingumą.

18. Gyventojų sergamumą ir poreikį didinti sveikatos išlaidas netiesiogiai rodo mirtingumo priežastys. Lietuvai būdingas labai didelis nenatūralių mirčių skaičius (dėl nelaimingų įvykių darbe, keliuose, skendimų, sušalimų, savižudybių). Tai labai susiję su socialinėmis problemomis ir rizikinga gyventojų elgsena. Vienas ryškiausių socialinės gerovės apleistumo rodiklių – sergamumas tuberkulioze (jos plitimas industrinėse šalyse labiausiai siejamas su skurdu, socialine atskirtimi ir nepakankama medicinine bei socialine pagalba ligoniams bei rizikos grupių žmonėms). Lietuvoje sergamumas tuberkulioze keletą kartų viršija net naujųjų ES šalių vidurkį, o ES vidurkį – net šešis kartus.

19. Lietuva išsiskiria itin aukštu mirštamumu nuo lėtinių neinfekcinių ligų, kurių pagrindinė priežastis – rizikinga elgsena ir sveikatai nepalanki gyvensena. Keturi pagrindiniai rizikos veiksniai (rūkymas, alkoholio vartojimas, nesveika mityba ir mažas fizinis aktyvumas), nurodyti Jungtinių Tautų (toliau – JT) strateginiuose dokumentuose, Lietuvoje yra itin paplitę. JT rezoliucijoje dėl Lėtinių neinfekcinių ligų prevencijos ir kontrolės pabrėžiama, kad šios ligos ir jų rizikos veiksniai yra viena iš didžiausių kliūčių darniam šalių vystymuisi ir ekonominei raidai. Šių problemų nesprendimas prisideda prie itin didelių sveikatos netolygumų. Pastarųjų esama ir Lietuvoje, o socialinės, sveikatos ir ekonominės gerovės stoka neatsiejama nuo žemesnio išsilavinimo ir sunkesnės šeiminės padėties.

20. Vis didesne problema tampa gyventojų psichikos sveikata. Pasaulio sveikatos organizacijos teigimu psichikos sveikatos sutrikimų našta visuomenei yra nepalyginamai didesnė, nei manoma. Psichikos sutrikimai pasaulyje sudaro apie 14 proc. visų negalios atvejų. Iki 2020 m. ji taps dažniausia ligų ir nedarbingumo priežastimi išsivysčiusiose šalyse ir užims antrąją vietą tarp negalios priežasčių. Iki šiol nežinoma, kaip psichikos sveikatos problemų mastą veikia besivystančios technologijos, keičiančios įprastinį gyventojų bendravimą, spartėjantis gyvenimo tempas ir kiti veiksniai. Žmonėms, turintiems psichikos sveikatos problemų bei patiriantiems psichologinių sunkumų, būdinga ir blogesne fizine sveikata, didesnis mirštamumas. Lietuva yra tarp tų pasaulio šalių, kuriose yra itin daug savižudybių, alkoholio vartotojų ir psichikos sveikatos problemų.

21. Šiuolaikinės sveikatos apsaugos pamatas – medicininiai standartai, nustatantys, kokia pagalba turi būti teikiama pacientui, reglamentuojantys šios pagalbos apimtį ir kokybę. Pažangiausiose pasaulio šalyse veikia vientisos sistemos, apimančios daugelį šimtų standartų, kurių vaidmuo užtikrinant ir kontroliuojant sveikatos apsaugos kokybę yra labai svarbus. Lietuvos nacionalinių standartų sistema tik pradėta kurti.

22. Lietuvoje įgyvendinamos baudžiamosios ir administracinės justicijos bei nacionalinės ir kitokios nusikalstamumo prevencijos programos ir priemonės nėra pakankamai veiksmingos. Tik dalis jų daro prevencinį poveikį nusikalstamumui ir didina piliečių viktimologinį saugumą. Įstatymo viršenybės nepaisymas, neatitikimai tarp visuomenei priimtinių taisyklių ir įgyvendinamo teisingumo gerokai mažina visuomenės pasitikėjimą teisinėmis institucijomis ir pačia teisine sistema.

23. Per daugiau nei dvidešimt atkurtos nepriklausomybės metų Lietuvoje įvyko daug institucinių pokyčių, kuriuos galima sieti su demokratizacija ir europeizacija. Šiuolaikinės visuomenės raidai itin didelį poveikį turi piliečių dalyvavimas bendruomenių gyvenime ir vietos savivaldoje, šalies gyventojų pilietinis aktyvumas, arba visuomenės narių ištraukimo į viešąjį

gyvenimą lygis, o vietos bendruomenių ir nevyriausybinų organizacijų dalyvavimas tvarkant viešuosius reikalus Lietuvoje yra nepakankamas. Pasitikėjimo politinėmis ir valstybės institucijomis bei socialinio pasitikėjimo rodikliai Lietuvoje yra vieni žemiausių Europoje. Pilietinės visuomenės tyrimų (politinio ir pilietinio dalyvavimo, politinių nuostatų) rezultatai rodo, kad turimas politinis ir pilietinis potencialas nėra išnaudojamas ir akumuliuojamas dėl netinkamai veikiančių valstybės institucijų. Visuomeniškai itin pasyvus yra jaunimas, o pakankamai didelė visuomenės dalis stokoja tapatybės su Lietuvos valstybe.

24. Socialinių interesų ir tikslų lygmenyje visuomenės grupės dažnai yra gerokai susipriešinusios, o viešojoje erdvėje nepakanka atvirumo ir tolerancijos kitaip mąstančiam, pagarbos kuriančiam asmeniui, solidarumui. Be socialinių interesų, tikslų ir sprendimų derinimo neįmanomas darnus šalies vystymasis ir socialinė gerovė. Tad būtini socialinio teisingumo, solidarumo, bendruomeniškumo, lygių galimybių ir socialinės santalkos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje tyrimai.

25. Viešojo valdymo srityje tarp svarbiausių problemų yra nepakankamas viešųjų įstaigų veiklos atvirumas ir skaidrumas, nepakankamas piliečių įtraukimas į valstybės valdymą, korupcijos išplitimas, neskaidrūs sprendimai ir ne visada efektyvus teisingumo vykdymas, menka sprendimų orientacija į rezultatus, viešojo sektoriaus organizacijų vadovų lyderystės ir atsakomybės trūkumas, nepakankama viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas. Pagal valdžios efektyvumo rodiklius Lietuva yra atsiliekanti ES valstybė. Svarbiausių viešųjų paslaugų (sveikatos apsaugos, švietimo, socialinės apsaugos) kokybę Lietuvos piliečiai vertina nepalankiai. Viešajam valdymui būtina ir tai, kad sprendimai būtų priimami kuo geriau sutarus, pagrįstai, t.y. jie turi būti grindžiami įrodymais ir įgyvendinami kuo mažesnėmis sąnaudomis, įvertinant *ex ante* ir *ex post* jų poveikį visuomenei ir valstybei.

26. Ateities Lietuvos visuomenės gyvenimo kokybė priklausys ir nuo šalies gebėjimo pertvarkyti socialinę ir ekonominę struktūrą, ją adaptuojant vidaus bei globaliesiems iššūkiams. Esminė šių adaptacijos procesų sėkmės sąlyga – sumani valdymo sistema, kuri bendrų tikslų siekiantiems individams, grupėms ir organizacijoms leistų veikti kartu. Sparčiai kintant aplinkai tradiciniai valstybės valdymo modeliai nebetinka spręsti labai kompleksiškas visuomenės problemas (visuomenės senėjimo, mažėjančio gimstamumo, intensyvios migracijos, vertybių ir elgsenos pokyčių, ekonomikos restruktūrizacijos, globalaus ekonominių veiklų perkėlimo, urbanizacijos ir kitas), būtina veikti proaktyviai, operatyviai priimti sprendimus, užtikrinti būtinus išteklius, formuoti situacijai adekvačias ir sumanias valdymo struktūras, kurios veiktų atvirai ir išlaikydamos demokratines visuomenės vertybes.

27. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. V-2334 patvirtinta nacionalinė mokslo programa „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“ (toliau – SIN programa), kuri buvo įgyvendinama 2010–2014 metais, sudarė galimybes sistemiskai tirti Lietuvos visuomenėje vykstančius socialinius procesus, keliančius pavojų nacionaliniam saugumui. SIN programoje atlikti kompleksiniai tyrimai iš dalies siejasi ir su gerovės visuomenės tyrimais, bet SIN programoje visuomenės gerovės klausimai tirti vidinių grėsmių požiūriu.

28. Svarbiausios Programos tyrimų tematikos: saugi ir sveika bei įtrauki visuomenė, verslumas ir inovacijos, sumanus augimas ir gerovės kūrimas, sumani politika ir valdymas.

29. *Saugios, sveikos ir įtraukios visuomenės* problematikai tarptautiniu ir nacionaliniu mastu skiriamas didelis dėmesys. Pasaulyje ir Europoje atliekami šių sričių ilgalaikiai ir vienkartiniai tarptautiniai palyginamieji ir nacionaliniai tyrimai. Lietuva dalyvauja Tarptautinėje

socialinio tyrimo programoje (joje dalyvauja daugiau nei 50 pasaulio šalių), Europos socialiniame tyrime, Europos vertybių, Europos Parlamento užsakymu reguliariai vykdomuose Eurobarometro visuomenės nuomonės tyrimuose. Lietuvos duomenys teikiami įvairiems ES statistikos tarnybos (Eurostato) bei kitų tarptautinių organizacijų tyrimams. Nacionaliniu mastu yra analizuojama Lietuvos darbo rinkos politika bei užimtumas, žmonių išteklių, integracijos į darbo rinką, darbo rinkos ir lyčių lygybės, darbo santykių ir apmokėjimo, gyventojų užimtumo ir nedarbo klausimai, teisiniai darbo santykių aspektai, subjektyvi socialinė gerovė ir psichosocialiniai gerovės veiksniai, socialinės gerovės, skurdas ir socialinė atskirtis, socialinio draudimo sistema, tarpsektorinis bendradarbiavimas, ieškant būdų pagerinti sveikatos priežiūrą socialinės rizikos šeimose, piniginių išmokų ir socialinių paslaugų derinimas, būsto politika. Tiriant saugią visuomenę reikšmingi buvo ir pastaraisiais metais Lietuvoje vykdyti asmens ir visuomenės saugumo užtikrinimo tyrimai. Tirta nusikaltimų lygis ir teisėsaugos institucijų darbas, sunkiausius nusikaltimus (nužudymus) lemiantys veiksniai ir atsakomybės už tokius nusikaltimus reglamentavimas, miestų erdvių savybių įtaka nusikaltimams, nusikalstamos naudos konfiskavimo mechanizmai, registruotas bei latentinis nusikalstamumas, jaunimo deviacinio elgesio priežastys ir padariniai. Kaip atskirą ir plačią tyrimų sritį reikėtų išskirti pilietiškumo tyrimus: pilietinių vertybių, pilietinės visuomenės, pilietinio dalyvavimo, pilietinės kultūros, piliečių ir valstybės santykių pokomunistinėje demokratijoje, Europinės tapatybės. Nemažai dėmesio Lietuvos mokslininkai skiria įtraukiančios visuomenės problemoms: socialinio ir kultūrinio kapitalo, nacionalinio, etninio, religinio identiteto, demokratijos supratimo ir vertinimo, asmeninės ir socialinės gerovės, kaimo ir miesto gyvenimo kokybės, švietimo ir užimtumo, psichologinės gerovės. Pažymėtina, kad Lietuvoje visos šios problemos nėra tyrinėjamos sistemiškai, dalyvavimą tyrimuose dažnai lemia atsitiktinumas, paprastai susijęs su tarptautinių tyrimų arba tyrimus užsakančių institucijų interesais. Lietuvos socialinės gerovės sistemos sėkminga plėtra neįmanoma be išsamios įvairių visuomenės grupių gyvenimo sąlygų ir socialinės politikos padarinių analizės. Netgi LRV 2013 m. spalio 14 d. nutarimu Nr. 951 „Dėl Prioritetinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros ir inovacijų raidos (sumanios specializacijos) krypties patvirtinimo“ patvirtintos sumanios specializacijos prioritetinėje kryptyje „Įtrauki ir kūrybinga visuomenė“ numatomi tik du siaurai specializuoti prioritetai: a) proveržio inovacijų kūrimo ir diegimo technologijos ir procesai, b) modernios ugdymosi technologijos ir procesai, skatinantys kūrybiškos ir produktyvios asmenybės tapimą, kurie tik iš dalies atspindi įtraukiančios visuomenės problemas ir moksliniais tyrimais pagrįstus jų sprendimus.

30. *Sumanaus augimo ir gerovės plėtros* tyrimų aktualumą lemia globalūs socialiniai, ekonominiai, aplinkos pokyčių iššūkiai, kuriems įveikti būtina siekti sumanaus ekonomikos augimo užtikrinant visuomenės gerovę. Prieštaringi reiškiniai Lietuvos ekonomikoje siejami su tradicinių sektorių (sudaro didžiąją Lietuvos ekonomikos struktūros dalį) sukuriama maža pridėtine verte, žemu darbo produktyvumu bei lėtėjančiu jo augimu. Tradiciniams ekonomikos augimo šaltiniams senkant, inovacijos tampa pagrindiniu ilgalaikės ekonomikos plėtros veiksnium. Nors inovacijų ir verslumo būklei tirti, politikos formavimo sprendimams pagrįsti, finansuoti ir skatinti Lietuvoje sukurta sudėtinga institucinė infrastruktūra, ji nepakankamai efektyvi. Būtina plėtoti Lietuvos mokslininkų tyrimus, susijusius su tokiais šiuolaikinės visuomenės bei ekonomikos iššūkiais (visuomenės senėjimu, struktūriniu nedarbu, socialine atskirtimi, ekonomikos konkurencingumo mažėjimu) bei verslumo ir inovacijų vaidmeniu juos įveikiant, tyrimus, nagrinėjančius šių iššūkių poveikį socialinės gerovės, gerovės visuomenės ir gerovės ekonomikos paradigmų kaitai. Lietuvoje trūksta kompleksinių inovacijų, verslumo ir kūrybiškumo visose visuomenės gyvenimo bei

ekonomikos srityse raiškos tyrimų, darbo jėgos dalyvavimo žiniomis ir inovacijomis grindžiamoje kūrybingoje ekonomikoje mokslinių išvalgų. Nors sumanaus augimo ir konkurencingumo tyrimus Lietuvoje kiek paspartino Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. V-1104 patvirtinta ilgalaikė institucinė 2012–2014 metų ekonomikos mokslinių tyrimų programa „Lietuvos ekonomikos ilgalaikio konkurencingumo iššūkiai“, šios programos uždaviniai gana riboti: tiriama naujų augančių pasaulio ekonomikos centrų konkurencinė grėsmė tradicinėmis technologijomis grindžiamai gamybai Lietuvoje, aukštųjų technologijų ir inovacijų plitimo ūkyje sąveika su verslo aplinka, natūralių monopolijų ir galimų oligopolijų karteliniai susitarimai, žmoniškojo kapitalo, darbo išteklių struktūrinių pokyčiai, darbo paklausos ir pasiūlos lankstumas ūkio sektoriuose ir profesijose. Vis dar labai trūksta tyrimų, kurie kompleksiskai įvertintų gerovės institucijų (socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, darbo rinkos politikos, būsto politikos, švietimo sistemos) veiklą ir įtaką šalies ekonomikai, gyventojų požiūriui į socialinį teisingumą ir persikirstomąją lygybę, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidai, politiniams prioritetams bei šalies valdančio elito nuostatoms socialinio teisingumo atžvilgiu. Būtina atskleisti, kaip gerovės sistema ir jos pokyčiai veikia šalies ekonomikos plėtrą, nes tai leistų nustatyti pagrindines priežastis, suponuojančias esamas socialines problemas.

31. *Sumanios politikos ir valdymo* problemoms tirti daug dėmesio skiriama tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje. Pasaulyje yra atliekami tarptautiniai palyginamieji tyrimai, tačiau Lietuvoje tyrimai dažnai yra vienkartiniai ir fragmentiški. Tęstiniai tyrimai dažnai yra siauros tematikos. Lietuvoje daugiausiai dėmesio tenka šioms tyrimų temoms: valstybės tarnybos įvaizdis ir organizacinė elgsena, valstybės tarnautojų vadybinės ir lyderystės kompetencijos, elektroninių paslaugų teikimas ir jų kokybė, viešojo valdymo reformų pasekmės, demokratijos funkcionavimas Lietuvoje, kokybiškų viešų diskusijų prielaidos ir veiksniai, demokratijos įgyvendinimo galimybės ir prielaidos, ES šalių narių piliečių rinkiminė elgsena ir dalyvavimas Europos Parlamento rinkimuose, šiuolaikinės Lietuvos valstybės ir politinės bendruomenės kaitos tendencijos, svarbiausių politinių institucijų pokyčiai. Lietuvos mokslininkai dalyvauja įvairiuose palyginamuosiuose tarptautiniuose tyrimuose ir yra pasiekę svarių rezultatų atliekant ilgalaikę socialinių ir politinių problemų stebėseną Lietuvoje bei įgyvendinant Tarptautinę socialinio tyrimo programą ir Europos socialinį tyrimą. Sumanaus valdymo kompleksiniai ir palyginamieji tyrimai vis dar fragmentiški. Lietuvos mokslininkų atliekami politinių institucijų tyrimai dažniausiai apsiriboja problemos identifikavimu ir orientacija į praeitį (istoriją), bet ne įvairialype problemos priežasčių analize ir sprendimų siūlymu. Dėl to viešosios valdžios vykdytos ir tebevykdomos reformos dažnai tėra instituciniai moksliskai nepagrįsti eksperimentai. Ypač trūksta kompleksiskų viešosios politikos vertinimo darbų bei viešosios politikos sprendimų sėkmės ir nesėkmės priežasčių analizės, kuri atskleistų, kokios prielaidos yra reikalingos sėkmingam politinio ir pilietinio bendradarbiavimo problemų sprendimui. Politinės kultūros plačiąja prasme tyrimai rodo, kad piliečių santykis su valstybe ir politika yra svarbus veiksnys, lemiantis sėkmingą politinių institucijų veikimą. Lietuvoje atliekami politinės kultūros tyrimai dažniausiai apsiriboja koreliacijų su tam tikromis socialinėmis ir demografinėmis savybėmis paieškomis. Būtina plėtoti šios srities tyrimus, siekiant priežastinių paaiškinimų, leidžiančių teikti rekomendacijas, kokiomis priemonėmis galima formuoti atsakomybę ir pasitikėjimą grindžiamą piliečių santykį su valstybe bei šiuolaikinėms sąlygoms tinkamą politinę tapatybę.

Tarptautiniame ir valstybės vidaus lygmenyje vykstantys procesai yra glaudžiai susiję. Tarptautinės aplinkos pokyčiai ne tik kelia grėsmę, bet ir suteikia naujų galimybių valstybėms,

siekiančioms užtikrinti savo visuomenių gerovę. Lietuvoje atliekami tyrimai dažniausiai koncentruojasi į grėsmių saugumui ir jų prevencijos galimybių analizę. Trūksta išsamesnių tarptautinės aplinkos tyrimų, viešojo valdymo bei pilietinės visuomenės tyrimų integracijos. Tokia integracija yra būtina siekiant stiprinti valstybės gebėjimus laiku ir tinkamai reaguoti į tarptautinės aplinkos pokyčius.

32. Programa ne tik pratęsia, bet ir ženkliai praplečia SIN programos problematiką ir temas. Programa atitinka ir Europos Sąjungos strategijos „Europa 2020“ prioritetus, kuriuos vienija socialinės Europos idėja.

33. Programos pavadinime naudojama sąvoka „gerovės visuomenė“ yra laikoma alternatyva kitai kompleksinei socialinei apsaugos sistemai, kuri vadinama „gerovės valstybe“. Gerovės valstybė suprantama kaip valstybės įsipareigojimas garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą. Jis suteikiamas ne kaip labdara, o kaip socialinė teisė – per socialinę apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą ir sveikatos apsaugą. Gerovės valstybe vadinama šiuolaikinė valstybė, kuri yra įsipareigojusi apsaugoti savo piliečius nuo laisvos rinkos rizikų, kylančių dėl nedarbo, vyresnio amžiaus ar negalios, ir taip jiems suteikti ekonominį saugumą. Valstybės įsipareigojimų savo piliečiams ir socialinės apsaugos priemonių visuma sudaro gerovės valstybės branduolį.

34. XX a. pabaigoje socialinių mokslų tyrėjai ir politikos ekspertai atkreipė dėmesį į tai, kad sulėtėjus kapitalizmo augimui, gerovės valstybė išgyvena krizę – augančios investicijos į gerovę beveik nebemažina socialinės atskirties ir skurdo. Gerovės visuomenė yra vienas iš atsakų į gerovės valstybės krizę. Gerovės visuomenės proponentai pabrėžia gerovės sistemos decentralizavimą, kitų, ne tik valstybinių institucijų (visuomeninių organizacijų, vietos bendruomenių ir pan.) įsitraukimą į gerovės kūrimą.

35. Pereinant nuo gerovės valstybės prie gerovės visuomenės, nuo labiau etatistinės ir modernistinės gerovės sampratos pereinama prie labiau individualistinės gerovės sampratos: gerovės kūrime žmonės dalyvauja ne tik kaip valstybės piliečiai, bet ir kaip aktyvūs visuomenės nariai. Gerovės visuomenėje iniciatyvą kuriant socialinę gerovę iš valstybės perima piliečių visuomenė. Šie pokyčiai sukuria naujas problemas, kurias reikia išsamiai tirti.

36. Gerovės valstybės sampratą papildantis gerovės visuomenės požiūris kelia naujų iššūkių socialinei teorijai ir praktikai, todėl tolimesni gerovės valstybės tyrimai turėtų būti papildyti problematika, susijusia su gerovės visuomenės dedamosiomis (gerovės sistemos decentralizavimu, visuomeninių organizacijų įtraukimu į gerovės sistemą, pačių piliečių aktyvesniu dalyvavimu organizuojant gerovės sistemą, socialinio kapitalo ir socialinių tinklų vaidmeniu, kuriant gerovės sistemą, ir pan.).

37. Ėjimą nuo tradicinės gerovės valstybės link gerovės visuomenės žymi reikšmingi pokyčiai: auga socialinių paslaugų rinkos vaidmuo, įsigali socialinių investicijų požiūris, keičiantis socialinės globos diskursą, didėja pilietinės visuomenės vaidmuo, auga socialinės apsaugos taiklumo ir vietos strategijų svarba, didėja neformalių bendruomenių ir socialinių tinklų reikšmė, auga pasitikėjimo santykių ir socialinio kapitalo vaidmuo.

38. Susiklostęs ekonominio ir socialinio saugumo mastas priklauso ne tik nuo šalies disponuojamų išteklių ir socialinių problemų masto, bet ir nuo įsitvirtinusios institucinės tvarkos, politinės konjunktūros, priimamų sprendimų ir dominuojančių diskursų, kitaip tariant, ne tik nuo objektyvių struktūrinių, bet ir nuo subjektyvių veiksnių. Tai reiškia, kad susiklosčiusią pusiausvyrą tarp ekonomikos plėtros ir garantuojamos gerovės gali keisti priimami sprendimai, kurie turėtų būti

racionalūs ir pagrįsti. Dėl to ieškant efektyvesnių būdų visuomenės gerovei didinti yra svarbus mokslininkų indėlis.

39. **Gerovė, ūkis ir šalies valdymas** yra trys svarbiausios Programos tyrimų ašys. Šiuolaikinei Lietuvos visuomenei būdinga menka visuomenės gerovė. Pagal įvairius visuomenės gerovės parametrus Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio. Lietuvoje itin netolygus išteklių paskirstymas: egzistuoja didelė pajamų, materialių gyvenimo sąlygų, sveikatos ir jos priežiūros, gero išsilavinimo ir kultūros prieinamumo nelygė, didėja mirtingumo skirtumai tarp miesto ir kaimo gyventojų, vyrų ir moterų gyvenimo trukmės skirtumai yra vieni didžiausių Europoje. Viena vertus, Lietuvos ūkis po 2008–2010 m. ekonominės krizės gana sparčiai auga, o greta lėtėjančio eksporto augimo randasi aktyvėjantis vidaus vartojimas, kuriam įtakos turėjo 2013 m. padidintas minimalus atlyginimas. Kita vertus, ūkio augimas nėra tvarus, o mažėjantys žmonių ištekliai dar labiau komplikuoja nestabilią eksporto rinką. Nors augantis ūkis galėtų sudaryti galimybių didinti socialines investicijas ir plėsti visuomenės gerovę, tam trukdo palyginti lėtai mažėjantis bedarbių skaičius. Yra prielaidų manyti, kad mažėjantis ilgalaikių bedarbių skaičius yra susijęs su jų pasitraukimu iš darbo rinkos. Lietuvos visuomenei būdingas menkas politinis ir pilietinis aktyvumas, šalies gyventojai nepasitiki valdžios institucijomis ir vieni kitais, plinta destruktivus elgesys, o emigracija ir gimstamumo mažėjimas išbalansavo demografinę šalies padėtį. Tokia sudėtinga padėtis suponuoja sisteminių daugiakryptinių, daugiadisciplininių, tarpdisciplininių ir palyginamųjų socialinių mokslų srities mokslinių tyrimų, kurie padėtų spręsti šalies raidai strategiškai svarbias problemas, poreikį.

40. Iki šiol gerovės visuomenės problemos Lietuvoje tirtos epizodiškai, o sisteminių ir kompleksinių gerovės visuomenės tyrimų nebuvo. Programos tyrimų prioritetai yra: (1) saugios, sveikos ir įtraukios visuomenės raida; (2) verslumo, inovacijų ir gerovės plėtra; ir (5) sumani politika ir valdymas.

40.1. *Saugios, sveikos ir įtraukios visuomenės raidos* prioritetą apima socialinės sanglaudos, socialinės bei psichologinės gyvenimo kokybės, sveikatos sistemos darnios raidos, kitų (ne tik sveikatos ar teisėsaugos) sektorių įsitraukimo į sveikos ir saugios visuomenės formavimo procesus bei piliečių motyvacinių veiksmų dalyvauti sveikos gyvensenos formavimo bei visuomenės saugumo užtikrinimo procesuose, tyrimus. Šio prioriteto priemonės turėtų būti laikomos socialinėmis investicijomis ir labiau orientuotos į aktyvesnę pačių šalies gyventojų įsitraukimą į veiklą, kuri padėtų užtikrinti žmonių saugumą ir visuomenės sveikatą. Tyrimai turėtų apimti gyvenimo ir darbo sąlygas, gyventojų saugumą susidūrus su socialinėmis rizikomis (senatve, negalia, ligomis, nedarbu ir pan.); turėtų būti tyrinėjami socialiniai sergamumo ir mirštamumo veiksniai, elgsenos, renkantis sveiką gyvenseną, motyvacija. Minėti tyrimai padėtų išsiaiškinti priežastis, kurios lemia nekokybiškas gyvenimo ir darbo sąlygas, nesaugumą susidūrus su socialinėmis rizikomis, nusikalstamumu, netolygia ekonomine raida, aplinkos užterštumu ir kt. Būtina atlikti sveikatą žalojančios elgsenos ekonominį vertinimą, teikti rekomendacijas gyvensenai gerinti bei rizikos veiksniams koreguoti. Tyrimų rezultatai prisidės prie veiksmingesnių socialinių investicijų saugios ir sveikos visuomenės srityje, padės tobulinti visuomenės ir rinkos poreikius atitinkančią socialinės pagalbos ir paslaugų sistemą, socialinės ir sveikatos apsaugos politiką. Reikalingi tyrimai, kurie atskleistų socialinius sergamumo ir mirštamumo veiksnius, abejingumą sveikai gyvensenai. Kadangi poveikį visuomenės sveikatai, gerovei ir asmens gyvybei daro įvairūs ekonominiai, ekologiniai, politiniai ir kiti veiksniai, tai prioritetą būtų integralaus, darnaus mokslinė analize pagrįsto visuomenės saugumo modelio, kuris leistų suvokti ir nagrinėti saugumą

kaip tarpusavyje susijusių reiškinių sistema, atskirų saugumo atmainų ir bendrojo saugumo sąveiką, kūrimas. Įtraukios *visuomenės* problemoms spręsti būtina tirti Lietuvos visuomenės struktūrą (stratifikaciją), vertybes, nuostatas ir elgsenos kaitą, socialinį, tautinį ir kultūrinį tapatumą, emigracijos ir reemigracijos veiksnius, gyventojų požiūrius į socialinį teisingumą ir persikirstomąją lygybę, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidą. Šiuolaikinio pasaulio integralumas ir dinamiškumas vėl kelia tautų tapatumo, išlikimo ir tolesnės plėtros galimybių klausimus. Gerovės visuomenėse daug dėmesio skiriama socialiniam teisingumui, t.y. lygioms galimybėms įvairiose gyvenimo srityse bei socialinei ir psichologinei gyvenimo kokybei užtikrinti. Lietuvoje šie visuomenės poreikiai tinkamai neužtikrinami. Tyrimai atskleis pagrindines socialinės nelygybės ir socialinės atskirties formavimosi erdves, kad nuo jų neigiamo poveikio visuomenę apsaugotų veiksmingos politikos priemonės. Reikalinga ir piliečių, jų grupių, organizacijų įgalinimo, tvaraus gyvenimo būdo analizė, nes Lietuvai integruojantis į ES ir kitas pasaulio rinkas, ypač svarbi tampa socialinė sanglauda ir socialinė integracija, t.y. gyventojų gerovės augimo spartinimas, derinant ekonomines paskatas, socialinį teisingumą, socialinį įtraukimą. Vis dar išlieka aukštas nedarbo lygis, dėl kurio didžioji dalis emigrantų ir palieka Lietuvą, socialiai pažeidžiamos visuomenės grupės turi mažai galimybių dalyvauti ne tik darbo rinkoje, bet ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, gauti tinkamos kokybės socialines paslaugas. Tyrimai įvertins demografinių pokyčių, globalizacijos, ekonominės raidos nestabilumo sąlygomis besiformuojančius naujus socialinės gerovės paslaugų poreikius. Tyrimų rezultatai padės užtikrinti lygias galimybes įvairiose visuomenės gyvenimo srityse, įgyvendinti sėkmingą skurdo ir socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių socialinės atskirties prevenciją, skatins užimtumą, įtrauks bendruomenes ir nevyriausybinės organizacijas į inovacinius procesus, užtikrins sukurtų socialinės integracijos naujovių įdiegimą į valstybės praktiką.

40.2. *Sumaniam augimui ir gerovės plėtrai* būtini verslumo ir inovacijų ekosistemos vystymo, tvarios ir sumanios ekonomikos plėtros, sumanios visuomenės ugdymo, gyvenimo kokybės vertinimo, gerovės institucijų veiklos ir jų įtakos šalies ekonomikai, politiniams prioritetams bei šalies valdančiojo elito nuostatoms tyrimai. Jie apims institucinių, politinių, technologinių, ekonominių ir socialinių veiksnių derinimą, veiksmingą žmogiškųjų išteklių (ypač kvalifikuotos darbo jėgos potencialo), energetinių, finansų, informacinių, komunikacinių ir kitų išteklių naudojimą, kuriant gerovę, formuojant ekonomikos politiką ir priimant sprendimus, derinančius skirtingų suinteresuotųjų grupių požiūrius siekiant harmoningos plėtros. Būtina analizuoti, kaip modernizuojant verslo bei vartotojų aplinką užtikrinti tvarią ir sumanią ekonomikos plėtrą, mažinant makroekonomikos disbalansą stiprinti šalies finansų tvarumą, energetinį saugumą, verslo bei kitokių organizacijų inovatyvumą. Naujų verslo įmonių steigimo ir jų augimo prielaidų, verslo ir technologinių sistemų integracijos į globalias rinkas ir naujų rinkų kūrimo, inovatyvios vertės kūrimo sumaniose įmonėse ir jų finansavimo modelių, individualioms, organizacijų ir valstybės inovacijoms reikalingų gebėjimų ugdymo tyrimai padės spręsti visuomenės, viešojo ir verslo sektorių problemas. Šiame kontekste svarbi tampa socialinių inovacijų, ekologinio, biologinio bei žaliojo verslumo raiška. Bus atsakyta į klausimus, kaip spartėjanti technologijų plėtra, didėjantis dėmesys ribotiems ištekliams, aplinkosauginėms problemoms bei socialiniams iššūkiams formuoja sumanių įmonių veiklos principus inovacijomis grįstos konkurencijos sąlygomis. Būtina tirti (ir diegti) didelį užimtumą (ypač jaunimo) užtikrinančias priemones, ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą. Tyrimų rezultatai padės atsakyti į klausimus, kaip pasiekti pažangų, tvarų ir integracinį augimą, atskleis veiksnius, kurie

daro esminę įtaką Lietuvos socialinės gerovės sistemos raidai, padės geriau suprasti Lietuvos visuomenės grupių interesus ir galias, veikiančias socialinės politikos formavimą ir įgyvendinimą. Vienas iš svarbių socialinės gerovės tyrimų tikslų – atskleisti vykdomos socialinės politikos, jos alternatyvių priemonių bei programų rezultatus ir padarinius, socialinių institucijų veiklos efektyvumą. Šiuolaikinė, poindustrinė, kūrybiškai produktyvi gerovės visuomenė turėtų lanksčiau reaguoti į vartotojų poreikius ir sudaryti sąlygas rinktis paslaugas, labiau veikti socialinių išmokų ir paslaugų reguliavimą. Reikia mokslinių tyrimų, kaip socialinės inovacijos bei socialinės investicijos padėtų asmenims grįžti į darbo rinką, prisidėtų prie skurdo bei nelygybės mažinimo, prie įgalinimo, integracijos į darbo rinką ir sumanios, žinių visuomenės ugdymo; kaip derinti gerovės plėtrą ir sumanų ekonomikos augimą, kurių pagrindas – inovacijų diegimas, ekologiškos raidos, verslumo, žinių visuomenės, lyčių lygybės bei bendruomeniškumo ugdymas. Šie tyrimai prisidės prie kūrybingos visuomenės plėtros, valstybės konkurencingo didinimo bei inovacijų ekonomikos kūrimo.

40.3. *Sumanios politikos ir valdymo* srityje pirmiausiai būtina tirti viešąją politiką, „gerą“ valdymą ir viešojo valdymo atvirumą, viešosios politikos rezultatų vertinimą, viešųjų paslaugų kokybę, viešojo administravimo gebėjimus, piliečių ir visuomenės dalyvavimą viešajame valdyme, tarptautinį Lietuvos bendradarbiavimą. Sumaniam valdymui būtini sisteminiai palyginamieji tarpdisciplininiai diachroniniai–istoriniai valdymo sistemų ir jų pokyčių, sinchroniniai – tarpsektoriniai bei tarpnacionaliniai valdymo sistemų tyrimai, kurie atskleis įvairius mechanizmus, naudojamus efektyviam kolektyviniam sprendimų priėmimui bei skirtingų valdymo platformų ir lygmenų koordinavimui. Šie tyrimai visuomenei ir valstybei padės greičiau ir adekvačiau reaguoti į vis naujus išorinės ir vidinės aplinkos pokyčius, globalizacijos keliamus iššūkius bei valstybės ir visuomenės problemas, plėtoti atsakingą ir kompetentingą valdymą bei politiką, stiprinti politikos įgyvendinimo gebėjimus, spręsti kolektyvinio veikimo problemas, t.y. padės įveikti negebėjimą bendradarbiauti ir nepasitikėjimą (piliečių, įvairių Lietuvos valdžios lygmenų, tarpvalstybinio lygmens), plėtoti europietišką Lietuvos tapatybę ir įveikti egzistuojantį provincialumą, identifikuoti rizikas ir iššūkius nacionaliniam saugumui, ypač informaciniam, suvokti tarptautinės aplinkos teikiamas galimybes. Vienas svarbiausių viešojo valdymo modernizavimo rodiklių ir tuo pačiu tyrimų prioritetų – teisinės sistemos kokybė, nepriklausomumas ir efektyvumas.

41. Gerovės visuomenės formavimąsi galima užtikrinti tik sukūrus darnias sąveikas tarp individo, visuomenės, ekonominės veiklos bei valdymo sukūrimą. Gerovės visuomenės kūrimą turi skatinti duomenimis ir įrodymais pagrįsti moksliniai tyrimai, kurių pagrindu ir vadovaujantis Lietuvos žmonių gerovės, saugumo ir socialinio sugyvenimo interesais bus parengti Lietuvoje vykstančių socialinių, ekonominių, politinių ir kitokių procesų pažinimo bei jų galimo valdymo socialiniai ekonominiai, organizaciniai, teisiniai modeliai.

III. PROGRAMOS TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

42. Programos tikslas – išanalizuoti gerovės visuomenės Lietuvoje plėtros prielaidas, veiksnius, tendencijas, jos raidos trūkščius bei galimybes, padėti valstybės institucijoms parengti strateginių sprendimų ir rekomendacijų gerovės visuomenei plėtoti.

43. Programos uždaviniai:

43.1. Moksliniais tyrimais pagrįsti saugios, sveikos ir įtraukios visuomenės raidą. Bus atlikti moksliniai tyrimai, analizuojantys Lietuvos visuomenės struktūrą (stratifikaciją), vertybes,

nuostatas ir elgsenos kaitą, socialinį, tautinį ir religinį tapatumą, emigracijos ir reemigracijos veiksniai, socialinę nelygybę ir socialinę atskirtį, sveikatos, socialinius, ekonominius ir kitus gyvenimo kokybę veikiančius veiksniai, socialinę pagalbą tobulinančias socialines investicijas, sveikatos apsaugos ir paslaugų sistemą, kitų (ne tik sveikatos ir teisėsaugos) sektorių įsitraukimą į sveikos ir saugios visuomenės formavimo procesus. Bus įvertinti socialinės gerovės poreikiai, parengta siūlymų ir rekomendacijų;

43.2. Moksliniais tyrimais pagrįsti šalies sumanų augimą ir gerovės plėtrą. Bus atlikti tyrimai, analizuojantys politinių, ekonominių ir socialinių, teritorinės (regioninės) diferenciacijos veiksniai, gerovės sistemos ir šalies ekonominės plėtros sąveikas, parengta verslumo bei inovacijų ekosistemos studijų, kuriose bus pateikta siūlymų ir rekomendacijų naujoms paslaugoms, rinkų plėtrai, socialinių idėjų kūrimui bei jų diegimui viešajame sektoriuje ir versle pagrįsti, įvertinta gerovės institucijų – socialinės ir sveikatos apsaugos, darbo rinkos ir būsto politikų, švietimo sistemos – veikla ir jų įtaka šalies ekonomikai, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidai, politiniams prioritetams ir šalies valdančiojo elito nuostatoms;

43.3. Moksliniais tyrimais pagrįsti atsakingą ir *gerą* valdymą. Bus atlikti tyrimai, analizuojantys šalies politinę ir valdymo sistemas kaip gerovės visuomenės plėtros priemones, politikos įgyvendinimo gebėjimus, kolektyvinio veiksmo problemas, europietišką Lietuvos tapatybę. Bus parengta siūlymų ir rekomendacijų dėl atsakingos ir atviros viešosios politikos, viešųjų paslaugų kokybės gerinimo, piliečių ir visuomenės dalyvavimo viešajame valdyme bei teisinės sistemos stiprinimo.

44. Programos 44.1 punkte nurodytam uždaviniui išspręsti numatomos penkios priemonės:

įvairių visuomenės grupių socialinės bei psichologinės gyvenimo kokybės, pagrindinių psichikos sveikatos problemų (agresijos, smurto, savižudybių, alkoholio vartojimo ir kitų), sveikos gyvensenos pasirinkimo, darnaus sveikatos sistemos vystymo, šiuolaikinių technologijų panaudojimo visuomenei įtraukti į sveikos gyvensenos ugdymą ir ligų prevenciją tyrimai;

44.1. Lietuvos visuomenės struktūros (stratifikacijos), vertybių, nuostatų ir elgsenos kaitos, socialinio, tautinio ir religinio tapatumo, gyventojų požiūrių į socialinį teisingumą ir perskirstomąją lygybę, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidą, gyventojų sveikatos bei saugumo tyrimai;

44.2. demografinių pokyčių, migracijos, socialinės, ekonominės struktūros kaitos, socialinių investicijų, socialinių, ekonominių, kultūros, sveikatos, švietimo ir mokslo veiksnių ir netolygumų bei galimybių juos mažinti globalizacijos ir ekonominės raidos nestabilumo sąlygomis tyrimai;

44.3. visuomenės nelygybių, socialinio ir regioninio vystymosi netolygumo, kaimo ir miesto skirtumų, socialinio teisingumo, šalies gyventojų užimtumo ir darbo rinkos struktūros bei raidos, darbo motyvacijos didinimo ir nedarbo mažinimo galimybių, kokybiško užimtumo, socialinės ir kultūrinės įtraukties, socialinės sanglaudos, naujų gerovės poreikių, lygių galimybių tyrimai;

44.4. baudžiamosios ir administracinės justicijos, teisės pažeidimų raiškos, daromos žalos, priešasčių ir prevencijos galimybių, tarptautinių, nacionalinių ir vietinių nusikalstamumo prevencijos programų ir priemonių veiksmingumo, asmenų saugumo jausmo ir jo didinimo galimybių bei grėsmių (bioetinių, privataus gyvenimo ribojimo, manipuliavimo visuomene pasitelkiant socialines technologijas) žmogaus saugumui ir teisėms tyrimai.

45. Programos 44.2 punkte nurodytam uždaviniui išspręsti numatomos penkios priemonės:

45.1. institucinių, politinių, technologinių, energetinių, ekonominių, regioninių ir socialinių veiksnių derinimo bei efektyvaus išteklių panaudojimo, kuriant visuomenės gerovę, užtikrinant viešąjį interesą, formuojant ekonomikos politiką ir priimant sprendimus, atsižvelgus į skirtingas

interesų grupes, gerovės sistemos pokyčių Lietuvoje ir jų poveikio sumanios visuomenės ugdymui tyrimai;

45.2. gyventojų socialinį ir ekonominį aktyvumą sąlygojančių veiksnių poveikio gyventojų užimtumui ir demografinėi elgsenai bei gyventojų subjektyvios gyvenimo kokybės ir gerovės vertinimo, šalies gyventojų dalyvavimo ekonominiame gyvenime tyrimai;

45.3. socialinių, ekonominių santykių, teisingumo, socialinių išmokų ir paslaugų, socialinių investicijų ir socialinių programų poveikio, šalies ūkio raidos įtakos gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygoms, gerovės institucijų – socialinės ir sveikatos apsaugos, darbo rinkos, švietimo ir kitų – veiklos, valstybės persikirstomų gerovės priemonių ir jų poveikio gerovės visuomenės formavimuisi tyrimai;

45.4. verslumo bei inovacijų ekosistemos vystymąsi veikiančių politinių, socialinių, kultūrinių, mokslo ir verslo santykių, darbo rinkos veiksnių, tinklinių ryšių formavimosi sąlygų, finansavimo bei infrastruktūros, verslo įmonių steigimo, jų augimo prielaidų ir finansavimo modelių taikymo, integracijos į globaliąsias rinkas, naujų rinkų įtakos gerovės visuomenės vystymuisi tyrimai;

45.5. verslo išorinės (teisinės, ekonominės, socialinės, politinės, gamtinės ir kitokios) aplinkos, valstybės pajėgumo užtikrinti lygias konkurencines sąlygas, institucinių ir veiklos kliūčių plėtoti verslo socialinį atsakingumą, socialines inovacijas, socialinės verslininkystės, verslumo skirtumų ir jo skatinimo Lietuvoje, verslo emigracijos veiksnių ir padarinių, ekonominių, socialinių, miesto ir kaimo, aplinkosauginių veiksnių įtakos sumanių įmonių veiklai, ekologinio, biologinio ir žaliąjo verslumo bei vartojimo plėtos, inovacijoms reikalingų gebėjimų, verslių individų ugdymo bei karjeros valdymo (individų, organizacijos ir valstybės lygmeniu), inovacijų finansavimo modelių, finansų prieinamumo, jų šaltinių ir strategijų tyrimai.

46. Programos 44.3 punkte nurodytam uždaviniui išspręsti numatomos penkios priemonės:

46.1. pilietinės visuomenės ir bendruomenių, pilietinės ir politinės kultūros, politinių nuostatų ir vertybių, piliečių ir valstybės santykio, piliečių ir nevyriausybinų organizacijų dalyvavimo viešajame valdyme ir jų sąsajų su gerovės visuomene tyrimai;

46.2. demokratinių politinių institucijų kaitos, teritorinio valdymo, regioninės ir vietos valdžios, viešojo valdymo modernizavimo, naujų *gero* valdymo modelių ir atviros valdžios, viešojo valdymo poveikio (politikos įgyvendinimo), viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų kokybės bei jų prieinamumo, viešojo administravimo gebėjimų, nevyriausybinių sektoriaus ir vietos savivaldos plėtos palyginamieji tyrimai;

46.3. teisinės sistemos, užtikrinant teisingumą ir socialinį sugyvenimą, veiksmingumo, jos kokybės, nepriklausomumo ir efektyvumo viešajame valdyme tyrimai;

46.4. tarptautinės aplinkos pokyčių ir su jais susijusių naujų rizikų ir iššūkių nacionaliniam saugumui, ypač informaciniam saugumui, Lietuvos visuomenės nuostatų tarptautinės politikos ir Lietuvos užsienio politikos atžvilgiu, visuomenės gebėjimų dalyvauti formuluojant ir ginant Lietuvos nacionalinius interesus vidaus ir tarptautinėje erdvėje, draugiškų santykių su kaimyninėmis šalimis skatinimo būdų tyrimai;

46.5. šalies politinės ir valdymo sistemų, kaip gerovės visuomenės plėtos priemonių, tyrimai.

47. Programos įgyvendinimo priemonių vykdymo terminai ir lėšos joms vykdyti nurodyti Programos priede.

IV. NUMATOMI REZULTATAI, JŲ VERTINIMO KRITERIJAI IR PANAUDOJIMO GALIMYBĖS

48. Įgyvendinus Programą, atsižvelgiant į jos uždavinius, bus:

48.1. intensyviau rengiami ir įgyvendinami aktualūs visuomenės gerovės mokslinių tyrimų projektai, pagrįsti naujausiomis Lietuvos ir pasaulio mokslininkų patirtimis ir žiniomis (bus parengta ir įgyvendinta ne mažiau kaip 40 tyrimų projektų);

48.2. parengti ir paskelbti Programos aprėpiamų mokslinių tyrimų sričių mokslo straipsniai, mokslo monografijos bei sintetiniai veikalai (ne mažiau kaip 15 mokslo monografijų ir sintetinių veikalų, ne mažiau kaip 75 mokslo straipsniai, iš kurių 25 – tarptautiniuose indeksuotuose mokslo leidiniuose);

48.3. gauta naujų duomenų ir sukurta moksliniais tyrimais pagrįstų rekomendacijų dėl gerovės visuomenės vystymo Lietuvoje (ne mažiau kaip 25 moksliniais tyrimais pagrįstos rekomendacijos);

48.4. vykdoma Programos mokslinių tyrimų ir jų rezultatų sklaida mokslo bendruomenėje (bus surengta ne mažiau kaip 50 nacionalinių ir tarptautinių mokslinių renginių Programos mokslinių tyrimų temomis);

48.5. plėtojama informacinė infrastruktūra tolesniems gerovės visuomenės tyrimams (bus sukurtos ne mažiau kaip 10 duomenų bazių);

48.6. parengta moksliniais tyrimais pagrįstų rekomendacijų valstybės valdymo institucijoms (bus pateikta ne mažiau kaip 25 rekomendacijos valstybės valdymo institucijoms).

49. Svarbiausias Programos rezultatų vertinimo kriterijais yra tyrimų rezultatų reikšmingumas, naujumas, patikimumas, reprezentatyvumas, tarptautiškumas, tyrimų rezultatų sklaida valstybės valdymo institucijoms ir visuomenei. Taip pat bus įvertinti kokybiniai mokslinių tyrimų aspektai: mokslinis ir metodinis inovatyvumas bei rezultatų (taip pat duomenų) patikimumas, pritaikomumas ir prieinamumas tarptautiniame kontekste, rezultatų sąsajos su esamomis žiniomis.

50. Programos rezultatai vertinami baigus ją įgyvendinti. Programos uždavinių įgyvendinimo vertinimo rodikliai yra:

50.1. mokslinių tyrimų projektų, parengtų ir įgyvendintų vykdant Programą, skaičius;

50.2. parengtų ir paskelbtų svarbiausių Programos aprėpiamų mokslinių tyrimų sričių mokslo straipsnių, mokslo monografijų ir sintetinių veikalų skaičius;

50.3. sukurtų duomenų bazių skaičius;

50.4. atliktus mokslinius tyrimus apibendrinančių nacionalinių ir tarptautinių mokslinių renginių skaičius;

50.5. Programos aprėpiamų mokslinių tyrimų sričių metodikų skaičius;

50.6. Programos aprėpiamų moksliniais tyrimais pagrįstų rekomendacijų valstybės valdymo institucijoms skaičius.

51. Programos įgyvendinimo metu sukaupta informacija leis:

51.1. mokslinių tyrimų rezultatų pagrindu formuluoti gerovės visuomenės vystymo strategiją ir politikas;

51.2. pateikti mokslinių tyrimų rezultatais grįstų rekomendacijų, padėsiančių sparčiau ir veiksmingiau įgyvendinti saugios, sveikos ir įtraukiančios visuomenės, socialinė gerovės, verslumo ir inovacijų, sumanaus augimo ir kokybiškesnio viešojo valdymo tikslus;

- 51.3. geriau atlikti gerovės politikos stebėseną ir įgyvendinimą;
  - 51.4. plėtoti kokybiškus ir į problemas orientuotus Programos aprėpiamų mokslinių tyrimų sričių mokslinius tyrimus;
  - 51.5. sustiprinti tarptautinį Lietuvos tyrėjų ir mokslininkų bendradarbiavimą;
  - 51.6. tobulinti edukacinį procesą ir plėtoti moksliniais tyrimais pagrįstas studijas Lietuvos universitetuose.
52. Įgyvendinant Programą, bus ugdomi kvalifikuoti socialinių mokslų specialistai. Patrauklesnės taps doktorantūros studijos, daugės galimybių į Lietuvą grįžtantiems užsienyje mokslus baigusiems ir tyrimų patirties įgijusiems mokslininkams.

V. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS, STEBĖSENA IR ATSKAITOMYBĖ

53. Programą administruoja Lietuvos mokslo taryba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintais Nacionalinių mokslo programų nuostatais ir pačios pasitvirtintu Nacionalinių mokslo programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašu (toliau – Aprašas), suderintu su Švietimo ir mokslo ministerija.

54. Lietuvos mokslo taryba vykdo Programos įgyvendinimo stebėseną: apibendrina Programos projektų rezultatus ir jų pagrindu parengia Programos tarpines bei baigiamąją ataskaitas, skelbia jas savo svetainėje, organizuoja šių ataskaitų svarstymą ir vertinimą.

55. Programos tarpinis vertinimas vykdomas Tarybai įvertinant Programos vykdymo grupės pateiktą Programos tarpinę ataskaitą. Įvertinusi pastarąją, Taryba gali Švietimo ir mokslo ministerijai siūlyti tikslinti vykdomos Programos uždavinius ir priemones arba (paaiškėjus, kad Programa įgyvendinama nepatenkinamai arba jai įgyvendinti skiriamas nepakankamas finansavimas) siūlyti nutraukti Programos vykdymą anksčiau, nei numatyta.

56. Programos ataskaitos su jose nurodytais Programos projektų įgyvendinimo rezultatais bei gautomis išvadomis ar rekomendacijomis teikiamos suinteresuotoms ministerijoms ir kitoms institucijoms, viešinamos organizuojant renginius, skelbiant rezultatus žiniasklaidoje ir kitais informavimo būdais

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

57. Programai įgyvendinti 2015–2020 metais numatomi 4,4 mln. eurų. Lėšų pasiskirstymas pagal Programos uždavinius pateiktas Programos 1 priede.

58. Atsižvelgusi į projektų konkursams pateiktų paraiškų skaičių, Lietuvos mokslo taryba gali perskirstyti lėšas uždaviniams įgyvendinti.

59. Programos įgyvendinimas užbaigiamas, kai Lietuvos mokslo taryba patvirtina Programos baigiamąją ir lėšų panaudojimo ataskaitas.

Nacionalinės mokslo programos „Gerovės visuomenė“
priedas**NACIONALINĖS MOKSLO PROGRAMOS „GEROVĖS VISUOMENĖ“ ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ PLANAS**

Programos uždavinys	Uždavinio priemonės	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. eurų)						
		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.*	2019 m.	2020 m.	iš viso
1. Moksliniais tyrimais pagrįsti saugios, sveikos ir įtraukios visuomenės raidą	<p>1.1. Įvairių visuomenės grupių socialinės bei psichologinės gyvenimo kokybės, pagrindinių psichikos sveikatos problemų (agresijos, smurto, savižudybių, alkoholio vartojimo ir kitų), sveikos gyvensenos pasirinkimo, darnaus sveikatos sistemos vystymo, šiuolaikinių technologijų panaudojimo visuomenei įtraukti į sveikos gyvensenos ugdymą ir ligų prevenciją tyrimai.</p> <p>1.2. Lietuvos visuomenės struktūros (stratifikacijos), vertybių, nuostatų ir elgsenos kaitos, socialinio, tautinio ir religinio tapatumo, ypač gyventojų požiūrių į socialinį teisingumą ir persikirstomąją lygybę, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidą, gyventojų sveikatos bei saugumo tyrimai.</p> <p>1.3. Demografinių pokyčių, migracijos, socialinės ekonominės struktūros kaitos, socialinių investicijų, socialinių, ekonominių, kultūros, sveikatos, švietimo ir mokslo veiksmų ir netolygumų bei galimybių juos mažinti globalizacijos ir ekonominės raidos nestabilumo sąlygomis tyrimai.</p> <p>1.4. Visuomenės nelygybių, socialinio ir regioninio vystymosi netolygumo, kaimo ir miesto skirtumų, socialinio teisingumo, šalies gyventojų užimtumo ir darbo rinkos struktūros bei raidos, darbo motyvacijos didinimo ir nedarbo mažinimo galimybių, kokybiško užimtumo socialinės ir kultūrinės įtraukties, socialinės sanglaudos, naujų gerovės poreikių, lygių galimybių tyrimai.</p> <p>1.5. Baudžiamosios ir administracinės justicijos, teisės pažeidimų raiškos, daromos žalos, priešasčių ir prevencijos galimybių, tarptautinių, nacionalinių ir vietinių nusikalstamumo prevencijos programų ir priemonių veiksmingumo, asmenų saugumo jausmo ir jo didinimo galimybių tyrimai bei grėsmių (bioetinių, privataus gyvenimo ribojimo, manipuliavimo visuomene pasitelkiant socialines technologijas) žmogaus saugumui ir teisėms tyrimai.</p>	201	321	321	339	357	357	1896
2. Moksliniais tyrimais pagrįsti sumanų augimą ir gerovės plėtrą	2.1. Institucinių, politinių, technologinių, energetinių, ekonominių, regioninių ir socialinių veiksnių derinimo bei efektyvaus išteklių panaudojimo, kuriant visuomenės gerovę, užtikrinant viešąjį interesą, formuojant ekonomikos politiką ir priimant sprendimus, atsižvelgus į skirtingas interesų grupes, gerovės sistemos pokyčių Lietuvoje ir jų poveikio sumanios visuomenės ugdymui tyrimai.	183	229	229	247	265	265	1418

Programos uždavinys	Uždavinio priemonės	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. eurų)						
		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.*	2019 m.	2020 m.	iš viso
	<p>2.2. Gyventojų socialinį ir ekonominį aktyvumą sąlygojančių veiksnių poveikio gyventojų užimtumui ir demografinėi elgsenai bei gyventojų subjektyvios gyvenimo kokybės ir gerovės vertinimo, šalies gyventojų dalyvavimo ekonominiame gyvenime tyrimai.</p> <p>2.3. Socialinių ekonominių santykių teisingumo, socialinių išmokų ir paslaugų, socialinių investicijų ir socialinių programų poveikio, šalies ūkio raidos įtakos gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygoms, gerovės institucijų – socialinės ir sveikatos apsaugos, darbo rinkos, švietimo ir kitų sistemų – veiklos, valstybės perskirstomųjų gerovės priemonių ir jų poveikio gerovės visuomenės formavimuisi tyrimai.</p> <p>2.4. Verslumo bei inovacijų ekosistemos vystymąsi veikiančių politinių, socialinių, kultūrinių, mokslo–verslo santykių, darbo rinkos veiksnių, tinklinių ryšių formavimosi sąlygų, finansavimo bei infrastruktūros, verslo įmonių steigimo, jų augimo prielaidų ir finansavimo modelių taikymo, integracijos į globaliąsias rinkas, naujų rinkų įtakos gerovės visuomenės vystymuisi tyrimai.</p> <p>2.5. verslo išorinės (teisinės, ekonominės, socialinės, politinės, gamtinės ir kitokios) aplinkos, valstybės pajėgumo užtikrinti lygias konkurencines sąlygas, institucinių ir veiklos kliūčių plėtoti verslo socialinį atsakingumą, socialines inovacijas, socialinės verslininkystės, verslumo skirtumų ir jo skatinimo Lietuvoje, verslo emigracijos veiksnių ir padarinių, ekonominių, socialinių, miesto-kaimo, aplinkosauginių veiksnių įtakos sumanių įmonių veiklai, ekologinio, biologinio ir žaliojo verslumo bei vartojimo plėtros, inovacijoms reikalingų gebėjimų, verslių individų ugdymo bei karjeros valdymo (individų, organizacijos ir valstybės lygmeniu), inovacijų finansavimo modelių, finansų prieinamumo, jų šaltinių ir strategijų tyrimai.</p>							
3. Moksliniais tyrimais pagrįsti atsakingą ir gerą valdymą	<p>3.1. Pilietinės visuomenės ir bendruomenių, pilietinės ir politinės kultūros, politinių nuostatų ir vertybių, piliečių ir valstybės santykio, piliečių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo viešajame valdyme ir jų sąsajų su gerovės visuomene tyrimai.</p> <p>3.2. Demokratinių politinių institucijų kaitos, teritorinio valdymo, regioninės ir vietos valdžios, viešojo valdymo modernizavimo, naujų <i>gero</i> valdymo modelių ir atviros valdžios, viešojo valdymo poveikio (politikos įgyvendinimo), viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų kokybės bei jų prieinamumo, viešojo administravimo gebėjimų, nevyriausybinių sektoriaus ir vietos savivaldos plėtros palyginamieji tyrimai.</p> <p>3.3. Teisinės sistemos, užtikrinant teisingumą ir socialinį sugyvenimą, veiksmingumo, jos kokybės, nepriklausomumo ir efektyvumo viešajame valdyme tyrimai.</p> <p>3.4. Tarptautinės aplinkos pokyčių ir su jais susijusių naujų rizikų ir iššūkių nacionaliniam saugumui, ypač informacinio saugumo, Lietuvos visuomenės nuostatų</p>	120	184	184	194	202	202	1086

Programos uždavinys	Uždavinio priemonės	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. eurų)						
		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.*	2019 m.	2020 m.	iš viso
	tarptautinės politikos ir Lietuvos užsienio politikos atžvilgiu, visuomenės gebėjimų dalyvauti formuluojant ir ginant Lietuvos nacionalinius interesus vidaus ir tarptautinėje erdvėje, draugiškų santykių su kaimyninėmis šalimis skatinimo būdų tyrimai. 3.5. Šalies politinės ir valdymo sistemų, kaip gerovės visuomenės plėtros priemonių, tyrimai.							
Iš viso programai		504	734	734	780	824	824	4400

*Nuo 2018 m. dėl euro įvedimo poveikio darbo jėgos rinkai ir darbo užmokesčio konkurencingumo išlaikymo mokslinių tyrimų srityje palyginus su kitomis viešojo sektoriaus sritimis nacionalinės mokslo programos biudžetas siūlomas didinti 20 proc. 2018 – 2020 metų laikotarpiui imtinai, t.y. vietoj numatomų 2.429.167 eurų programos biudžetas būtų didinamas iki 2.915.000 eurų ir proporcingai kiekvienam uždaviniui įgyvendinti.